

Sociální opora a emočně vôtľová stabilita v období adolescence

Social Support and Emocional Stability in Adolescence

Zuzana Mičková^{1*}

¹*Katedra psychológie, Filozofická fakulta, Univerzita sv. Cyrila a Metóda v Trnave*

Abstrakt

Zdrojom sociálnej opory v období adolescence sú nielen citové väzby k rodičom ale tiež priateľstvo a láska. Uvedené determinanty sa spolupodieľajú na utváraní osobnosti adolescenta. Za dôležitú osobnostnú črtu vo vzťahu k osobnosti považujeme emocionálnu stabilitu, ktorá výrazne zasahuje do sociálnych vzťahov a prejavuje sa spokojnosťou, vyrovnanosťou, subjektívnym prežívaním osobnej pohody. V tejto súvislosti nás zaujíma ako sa percepcia emocionálnej blízkosti prejavuje u adolescentov v súvislosti s pohlavím a partnerským vzťahom. Chceme zistiť aká je percepcia sociálnej opory vo vzťahu k rodine i vo vzťahu k partnerovi. *Výskumnú vzorku* tvorili študenti humanitných a ekonomických odborov vysokých škôl (N= 98, M=23,97; 19 – 24 rokov) ktorí uviedli dĺžku partnerského vzťahu aspoň 1 rok.

Kľúčová slova: emocionálni väzby, rodinné vzťahy, osobnostní črty, adolescent, partnerský vzťah

Abstract

The issue of anticipation social support is actual topic because of detection important factors for positive development of personality. Emotional bonds are getting stronger with perception of social support. Subjective feeling of positive emotions and relationships is manifest with higher range of social and mental functioning, emotional – willing stability of personality. Emotional basement of personality is emotional stability, which represent relationship with the anticipated social support. The lack of social support make a negative influence on personality development and personality traits. Positive emotional relationships with parents are important for healthy growth of personality (Filadelfiová, 2001; Arrive, 2004; Vágnerová, 2000; Langmeier & Křejičřiová, 2006; Grun, 2011; Kraus & Poláčková, 2001; Matějek & Dytrych, 2002). The meaning of social support and partner's love is confirmed with research. The meaning of social support in adolescence is replaced from parents to life partner. Strong emotional

*Korespondenční autor: Katedra psychológie, Filozofická fakulta, Univerzita sv. Cyrila a Metóda v Trnave, Námestia J. Herdu 2, 917 01 Trnava, Slovenská republika
e-mail: mickoval@gmail.com

relationship motivates, integrates and regulates (Vágnerová, 2000). Absence of positive and permanent emotional relationship hold the positive soul steadiness. The signs of soul unsteadiness are destruction of self-esteem and self-image which manifest unstable emotionality. Subjective survival of emotional and social disharmony influence mental problems – neurotic disorders, problems with adaptation, emotional and social problems (Kondáš, 2002).

The goal of research was find out relationship of social support regarding with emotional-willing stability and adolescence relationships in their family. We were interested in level of social support and level of emotional-willing stability and perception of quality family relationships regarding with gender and actual partnership. The research sample contained with N= 120 respondents (men = 33, women = 87) in age 19–24 years old, M = 23, 97. The next criterium of research sample was the longiness of their actual partnership (min 1 year), N= 63 – I have actual partnership; N= 57 – I don't have actual partnership. In research we used methods: Own Inventory, MOS Social Support Survey (Kožený & Tišanská, 2002), Personality Inventory (Miglierini, 1987). The Personality Inventory we used because of focusing on the period of adolescence. We used subscales emotional-willing activity and relationships in family. We indicate the most important findings in choosed sample of adolescents. The higher range of perception regards with feeling of confidence. Other findings regard relationship in social support and emotional relationships to parents – between range of anticipation social support and emotional relationships in family exist important correlation, higher perception of social support regard with positive surviving of emotional relationships in family.

Gender aspect mention to value of parent's behavior – positive evaluation of parents behavior is a criteria. Important is relationship to parent's behavior. Women – in adolescence are emotional more unstable and men have higher range of uncertainty and lower range of optimism and satisfaction.

We found importance in social support regarding with timeliness of emotional partner's bond. The existence of partnership is connected with lower range of emotional steadiness, but higher range of perception social support we found with adolescents with actual partnership. In research was confirmed importance of social support relate to emotional bonds to parents and importance of emotional proximity of partner in period of adolescence.

Keywords: emotional bonds, family relationships, personality traits, adolescent, partnership

Úvod

Základ osobných i sociálnych vzťahov tvorí rodina (Arrive, 2004; Harineková, 2003, 2004; Matějček, 2002; Sobotková, 2007; Vágnerová, 20007; Grun, 2001 a ďalší). Citové vzťahy, správanie a činy rodičov sú súčasťou utvárania psychického profilu jedinca. Oblasť citového uspokojovania sa prejavuje v miere sociálnej opory. Jej význam môžeme nájsť u mnohých autorov napr. (Vágnerová, 2000, 2010; Šolcová & Kebza, 1999 apod.). Křivohlavý (2009, 2010) uvádza, že sociálna opora je funkciou interpersonálnych postojov. Kľúčovým prvkom sociálnej opory je podľa Cobba (in Hewstone & Stroebe, 2006) je poskytovanie

informácií, záujem, úcta. Sociálna opora modifikuje nepriaznivý vplyv rôznych negatívnych životných situácií. Bokhorst, Sumter a Westenberg (2009) uvádzajú, že, sociálna resp. emocionálna opora je dostupná v podobe súcítne a citlivo načúvajúcej osoby.

Poskytovaním a percipovaním sociálnej opory sa upevňujú emocionálne väzby, ktoré sú súčasťou prežívania emocionálnej blízkosti. Filadelfiová (2001) uvádza, že emocionálne väzby sú nevyhnutným predpokladom pre telesnú a duševnú pohodu. Podľa Arriva (2004) sú emócie radosť a nadšenie signálom životnej spokojnosti. Subjektívny pocit pozitívnych emócií a vzťahov sa prejavuje vyššou mierou psychického a sociálneho fungovania emocionálno–vôľovou stabilitou jedinca.

Silný emocionálny vzťah podľa autora motivuje, integruje a usmerňuje jedinca (Grun, 2011; Arrive, 2004). Emocionálnu stabilitu možno považovať za citový základ osobnosti, predstavuje vzťah s anticipovanou sociálnou oporou (Vágnerová, 2000; Langmeier & Křejičřiová, 2006). Nedostatok sociálnej opory sa podpisuje negatívne na osobnostnom vývine i osobnostných vlastností jedinca a pozitívne emocionálne vzťahy k rodičom sú predpokladom zdravého vývinu osobnosti (Kraus & Poláčková 2001; Matějček & Dytrych, 2002). Absencia kladného a trvalého emocionálneho vzťahu v detstve je prekážkou na ceste k duševnej vyrovnanosti. K znakom duševnej nevyrovnanosti patrí deštrukcia sebaobrazu a sebahodnotenia, čo sa prejavuje labilnou emocionalitou (Kondáš, 2002). Subjektívne prežívanie emočnej a sociálnej nepohody ovplyvňuje vznik psychických problémov – neurotické ťažkosti, problémy v adaptácii, emocionálne a sociálne problémy. Odlišnosti vo fungovaní sú na úrovni vnímania, intenzity prežívania jedinca. Problémy v osobnostnom vývine na základe dysfunkcií sú popísané v mnohých výskumoch. Podiel sociálnej opory v súvislosti s osobnostnými charakteristikami potvrdzujú mnohé výskumy a poukazujú na význam osobnostnej štruktúry v interakcii s vonkajším prostredím, determinuje subjektívnu pohodu a životnú spokojnosť (Blatný & Osacká, 1998; Costa & McCrae, 1980; Řehulková, 1995 apod.) Emočnú autonómiu v zmysle odpútania sa od rodičov skúmali (Polce–Lynch, Myers, Kliever, & Kilmartin, 2001). Zistili, že na základe tradičných rozdielov v genderových rolách v adolescencii dochádza k rastúcemu tlaku na osvojovanie si genderových rolí v súvislosti so správaním.

Emočná a sociálna nepohoda sa vyskytuje výraznejšie u dievčat a vlastnosti osobnosti sú ovplyvňované kvalitou výchovného prostredia a rodinnou klímou (Medved'ová & Tordaji–Zima, 2005). Adolescentky sa v porovnaní s adolescentmi výraznejšie usilujú o udržanie emočných väzieb na primárnu rodinu a usilujú sa nájsť rozdiel medzi rovnováhou v autonómii a nekonfliktným vzťahom s rodičmi (Geuzaine, Debry, & Liesens, 2000).

Za normálnych okolností si dospievajúci i napriek túžbe po emancipácii, udrží pozitívny vzťah s rodičmi a ponecháva si základné hodnoty a morálne postoje prijaté zo svojej rodiny. Viac ako o proces separácie ide o proces zmeny a transformácie rodinných vzťahov (Hill & Holmbeck, 1986). V ďalšom výskume sa preukázalo, že kvalita rodičovstva sa podieľa na utváraní spokojnosti adolescenta. Rovnako bezkonfliktné rodinné prostredie je významným faktorom spokojnosti. Tento výskum bol realizovaný v súvislosti s úplnou a neúplnou rodinou (Uhliariková, 2010). Výskum medzi vnímanou obťažujúcou sociálnou oporou a osobnostnými charakteristikami realizovali Šolcová a Kebza (1999). Výskum poukazuje na vzťah obťažujúcej sociálnej opory v súvislosti s presvedčením, že kontrolu nad udalosťami v ich

živote majú zvyčajne blízki ľudia. Závěry poukazujú na skutočnosť, že pod vplyvom obťažujúcej opory od rodičov môžu adolescenti reagovať rôzne. Môžu si osvojiť negatívne emocionálne hodnotenie seba (sebaúcta), nespokojnosť so sebou apod. (Šolcová & Kebza, 1999).

Podľa Vágnerovej (2000) zástupným, či kompenzačným zdrojom opory môže byť napr. partner, rovesnícka skupina, ktorá pomáha jedincovi sa identifikovať. Veľmi významným zdrojom sa stávajú najmä vrstovníci, s ktorými adolescenti v rámci emancipácie od rodiny nadväzujú diferencovanejšie vzťahy. Tieto mu poskytujú novú istotu a možnosť dosiahnuť určitú samostatnosť od rodičov v rôznych oblastiach napr. v oblasti sebahodnotenia V oblasti partnerských vzťahov bol realizovaný výskum zameraný na vzájomné vzťahy kvality vzťahovej väzby adolescentov k partnerom a priateľom a ich miery reziliencie. Vo výskumnej časti bola zisťovaná úroveň reziliencie participantov, kvalitu ich vzťahovej väzby a vzájomné súvislosti medzi oboma konceptmi. Výskumnú vzorku tvorilo 134 študentov vo veku 16 až 19 rokov. Výsledky nepotvrdili jednoznačné prepojenia skúmaných konceptov, pričom bola zaznamenaná prevaha neistých typov vzťahových väzieb a nízkej úrovne reziliencie participantov. Výsledky poukazujú predovšetkým na dôležitosť rozvoja zdravej vzťahovej väzby a vysokej úrovne reziliencie súčasných adolescentov (Rybárová & Konrádová, 2012). V období adolescencie narastá význam emocionálnych vzťahov, ktoré uspokojujú potrebu stimulácie, potrebu orientácie a zmysluplného učenia, potreba citovej istoty a bezpečia, a naplnenia partnerského vzťahu spojeného so sexualitou v súvislosti s partnerskou láskou. Spezzano (2009) v súvislosti s utváraním partnerských vzťahov zdôrazňuje, že partnerské vzťahy majú liečivú silu a tak je vo vzťahu potrebné dávať a prijímať istú mieru obdivu a lásky, aby bola saturovaná takto potreba výnimočnosti u oboch partnerov. Vágnerová (2000) uvádza, že partnerský vzťah sa stáva skutočnou potrebou na psychickej sociálnej i telesnej úrovni. Podľa Maslowa (2000) sa láska v hodnotovom rebríčku dostáva na popredné miesto.

V súčasnej dobe napriek prirodzenej túžbe po partnerskom vzťahu jedinec sústreďuje energiu na rozvíjanie vlastného života. Individualizácia tak môže rozvíjať psychický rozmer jedinca cez iné hodnoty ako je partnerstvo a láska. Podľa Kofmana (2010) dnes dochádza k rozvíjaniu pracovných aktivít na také, ktoré definujú osobnú a sociálnu identitu jedinca. Faktory tohto smerovania môžu byť podľa Grenberga et al. (2001) napr. v existujúcej sociálnej politike, v právnom systéme, masmediálnom svete a pod.

V súlade s vyššie uvedenými teoretickými zdrojmi upriamujeme pozornosť na percipovanie sociálnej opory adolescentov v primárnej rodine a v rámci emocionálnej partnerskej blízkosti. Na základe týchto faktov zameriavame našu pozornosť na rodinné vzťahy v spojitosti s postojmi adolescentov k rodine, emocionálnymi vzťahmi a konatívnymi vzťahmi. Konatívne vzťahy predstavujú samotný aspekt hodnotenia konkrétnych činov rodičov s pohľadu adolescentov. Zástupným ale i kompenzačným zdrojom sociálnej opory môže byť partner, ktorý pomáha adolescentovi k identifikácií. Naším zámerom je zistiť do akej miery sa odlišuje vnímanie emocionálnej blízkosti v súvislosti s partnerským vzťahom, ktorý nadobúda významné miesto v živote adolescentov. Miera sociálnej opory sa premieta v úrovni emocionálnej stability a nás v tejto súvislosti zaujíma, ktoré osobnostné črty emocionálno-vôľovej stability sú v súvislosti s percepciou sociálnej opory významné.

Osobnostné črty skúmame vo vzťahu k percepcii sociálnej opory, ale tiež nás zaujímajú špecifiká osobnostných črt z gender aspektu a v súvislosti s emocionálnou blízkosťou partnera.

Výskum

Cieľ výskumu

Hlavným cieľom výskumu je zistiť, či existuje vzťah medzi anticipáciou sociálnej opory u adolescentov a úrovňou emocionálnej stability v súvislosti s emocionálnou väzbou na rodinné vzťahy a partnerský vzťah. Ďalším cieľom je preskúmanie rodových rozdielov v osobnostných črtách emocionálno–vôľovej aktivity (stabilita – labilita, istota – neistota, vyrovnanosť– nevyrovnanosť, spokojnosť–nespokojnosť, optimizmus–pesimizmus, duševná a telesná sviežosť–neurotické príznaky).

Výskumné hypotézy

- H1 Medzi sociálnou oporou a emocionálno–vôľovou stabilitou adolescentov existuje štatisticky významný vzťah
- H2 Medzi sociálnou oporou a vzťahmi v rodine existuje signifikatne významná korelácia v pozitívnom smere.
- H3 Predpokladáme vyššiu mieru percepcie sociálnej opory u adolescentov v partnerskom vzťahu v porovnaní s aktuálne nezadanými adolescentmi
- H4 Predpokladáme, že percepcia sociálnej opory u adolescentiek bude vyššia ako u adolescentov

Výskumná vzorka

Výskumnú vzorku tvorili študenti vysokých škôl humanitných a ekonomických odborov v Trnave a v Galante (N=120, M= 23,97) vekové rozpätie 19– 24 rokov, (muži N=33, ženy N=87), rozdelenie podľa vzťahu (vzťah mám N= 63, nemám N=57). Kritériom zaradenia do skupiny s partnerským vzťahom bola minimálna dĺžka trvania vzťahu 1 rok. Muži uvádzali dĺžku vzťahu častejšie menej ako 1 rok a preto podstatnú časť výskumnej vzorky tvorili ženy.

Výskumné metódy

Vlastným dotazníkom sme získali demografické údaje (vek, aktuálna dĺžka partnerského vzťahu, pohlavie). Sociálnu oporu sme skúmali prostredníctvom dotazníka (MOS) Social Support Survey, ktorý je indikátorom miery sociálneho fungovania u bežnej populácie a odráža subjektívnu interpretáciu vnímania sociálnej opory.

Štandardizáciu dotazníka zrealizovali Kožený J a Tišanská L. v r.2002. Česká skrátená verzia sa skladá z 18 položiek a tvoria ju tri dimenzie – praktická intervencia, emocionálna

blížkosť, chápaná autorita. Pre zistenie vnímania sociálnej opory sme využili dimenziu emocionálna blízkosť. Respondenti odpovedajú na Likertovej päťbodovej stupnici. Z arzenálu osobnostných dotazníkov sme využili viacfaktorový osobnostný dotazník pre adolescentov – Miglieriniho osobnostný dotazník (1987) T–206, ktorý chápe profil osobnosti ako otvorený systém a bol vytvorený práve pre skupiny adolescentov. Súčasťou faktora emocionálno–vôľovej stability je šesť osobnostných črt. Tento faktor nachádzame pod rozličnými názvami, alebo v odlišnom širšom či užšom rozsahu takmer vo všetkých osobnostných dotazníkoch. Jednotlivé črty emocionálno–vôľovej stability je charakterizuje určité správanie. Maximálne hrubé skóre každej diagnostikovanej črty pozostáva z piatich kladných a z piatich záporných odpovedí– hodnota sa pohybuje od 0 po 10 bodov. Črty emocionálno–vôľovej stability sú stabilita, istota, vyrovnanosť, spokojnosť, optimizmus, telesná a duševná sviežosť. Súčasťou faktora emocionálno–vôľovej stability sú vzťahy v rodine, citové vzťahy a konatívne vzťahy (konkrétne činy rodičov). Vzťahy k rodičom a súrodencom nachádzajú odraz nielen v štruktúre psychického profilu jedinca, ale i v jeho správaní a v činoch –Miglierini T 206.

Výsledky a ich interpretácia

Pred samotným testovaním sme overovali normalitu pre premenné zahrnuté do testovania a samostatne v skupinách respondentov, ktoré boli samostatne sledované. Výsledky testov normality sú v tabuľke 1 (Kolmogorov–Smirnov test). V tabuľke môžeme vidieť, že v celom súbore premenné nie sú normálne rozložené, taktiež v porovnávaných skupinách je distribúcia premenných nie normálne rozložená.

Tab. 1: Výsledky testovania normality zahrnutých premenných

	Pohlavie			Vzťah	
	Spolu (N = 120)	Muži (N = 33)	Ženy (N = 87)	Mám (N = 63)	Nemám (N = 57)
c1	0,000	0,005	0,001	0,002	0,018
c2	0,000	0,023	0,000	0,002	0,011
c3	0,000	0,017	0,002	0,021	0,000
c4	0,000	0,001	0,000	0,001	0,005
c5	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
c6	0,000	0,000	0,001	0,000	0,001
d1	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
d2	0,000	0,000	0,000	0,000	0,001
d3	0,000	0,000	0,000	0,001	0,000
Sociálna opora	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000

legenda: C1 stabilita–labilita, C2 istota–neistota, C3 vyrovnanosť–nevyrovnanosť, C4spokojnosť–nespokojnosť, C5 optimizmus–pesimizmus, C6 duševná a telesná sviežosť–neurotické príznaky, D1 celkové vzťahy v rodine, D2 citové vzťahy v rodine , D3 konatívne vzťahy v rodine

V tabuľke 2 sú zobrazené výsledky Spearmanovho korelačného koeficientu pre vzťahy medzi sociálnou oporou a emocionálno–vôľovou stabilitou a vzťahmi v rodine. Výpočty sú uvedené pre celý súbor, potom pre mužov a ženy osobitne. Spearmanov koeficient poradovej

korelácie bol zvolený na základe testovania normality a tiež s ohľadom na nízky počet respondentov v niektorých testovaných skupinách.

Tab. 2: Spearmanov korelačný koeficient – emocionálno–vôľová stabilita, vzťahy v rodine vo vzťahu k sociálnej opore (muži N= 33, ženy N= 87)

Celý súbor	Spearman.	stabilita	istota	vyrovnanosť	spokojnosť	optimizmus	pohoda	Postoje	Citové	Konat.
								k rodine	k rodine	v rodine
Sociálna opora	rho	-0,011	-,194*	-0,137	-0,128	-0,070	-0,112	-0,174	-,332**	-0,045
	Sig.	0,902	0,034	0,137	0,165	0,450	0,222	0,058	0,000	0,623
Muži	Spearman.	0,324	0,032	-0,113	-0,051	0,226	0,128	-0,299	-,797**	-,523**
Sociálna opora	rho									
	Sig.	0,066	0,858	0,533	0,777	0,207	0,478	0,091	0,000	0,002
Ženy	Spearman.	-0,173	-0,151	-0,138	-0,153	-0,061	-0,046	-0,049	-0,156	0,07
Sociálna opora	rho									
	Sig.	0,110	0,163	0,202	0,158	0,573	0,675	0,654	0,149	0,518

Poznámka: konatívny vzťah (Miglierini, 1987) konatívny vzťah v rodine je vyjadrením postoja adolescenta ku konkrétnym činom rodičov. (Vo vzťahu sa premieta samotné správanie a konanie rodičov).

V celom súbore boli zistené štatisticky významné negatívne vzťahy medzi sociálnou oporou a istotou ($r = -0,194$, $p < 0,05$) (slabý vzťah) a citovými vzťahmi v rodine ($r = -0,332$, $p < 0,001$) (stredne silný vzťah). V celom súbore interpretujeme slabý vzťah medzi sociálnou oporou a istotou – čím je sociálna opora väčšia, tým je väčšia istota. Podobne interpretujeme aj stredne silný vzťah medzi sociálnou oporou a citovými vzťahmi – čím je sociálna opora väčšia, tým sú pozitívnejšie citové vzťahy v rodine. Hypotéza H1 sa nám potvrdila čiastočne, lebo existuje signifikatne významný pozitívny vzťah medzi sociálnou oporou a osobnostnou črtou istota, ktorá je súčasťou emocionálno–vôľovej stability. Hypotézu H2 prijímame – zistili sme štatisticky významný vzťah medzi sociálnou oporou a vzťahmi v rodine. Konkrétne v celom súbore je štatisticky významný vzťah sociálnej opory a citových vzťahov a skúmaním genderových rozdielov sme zistili, že u mužov je štatistická významnosť konatívneho správania. U mužov percepcia sociálnej opory súvisí i s aspektom správania a konkrétnych činov rodičov.

V testovaní vzťahov medzi sociálnou oporou a osobnostnými charakteristikami samostatne u žien a mužov boli zistené štatisticky významné vzťahy iba u mužov, a to medzi sociálnou oporou a: citovými vzťahmi v rodine ($r = -0,797$, $p < 0,001$) a konatívnymi vzťahmi v rodine ($r = -0,523$, $p < 0,01$). Oba vzťahy sú negatívne, ide o veľmi silný vzťah medzi sociálnou oporou a citovými vzťahmi v rodine – čím je väčšia opora, tým pozitívnejšie sú citové vzťahy v rodine; a medzi sociálnou oporou a konatívnymi vzťahmi v rodine je silný vzťah – čím je sociálna opora väčšia, tým sú pozitívnejšie aj konatívne vzťahy v rodine.

Tab. 3: Spearmanov korelačný koeficient pre vzťahy medzi sociálnou oporou a osobnostnými črtami v súvislosti s aktuálnym partnerským vzťahom (vzťah mám N= 63, nemám N =57)

		stabilita	istota	vyrovnanosť	spokojnosť	optimizmus	pohoda	Postoje k rodine	Citové vzťahy	Konat. vzťahy
Vzťah –mám Sociálna opora	Spearman. rho	-0,051	-,306*	-,332**	-,261*	-0,202	-0,178	-0,131	-,254*	-0,081
	Sig.	0,692	0,015	0,008	0,039	0,112	0,164	0,307	0,045	0,529
Vzťah – nemám Sociálna opora	Spearman. rho	-0,242	-0,253	-0,168	-0,067	-0,042	-0,163	-0,152	-0,247	0,004
	Sig.	0,070	0,058	0,212	0,618	0,755	0,226	0,259	0,064	0,975

V tabuľke 3 vidíme výsledky zisťovania vzťahov medzi sociálnou oporou a osobnostnými črtami samostatne u respondentov, ktorí majú vzťah a nemajú vzťah. Štatisticky významné vzťahy boli zistené len v skupine, ktorej členovia majú vzťah. Ide o vzťahy medzi sociálnou oporou a: istotou ($r = -0,306$, $p < 0,05$) vyrovnanosťou ($r = -0,332$, $p < 0,01$) spokojnosťou ($r = -0,261$, $p < 0,05$), citovými vzťahmi ($r = -0,254$, $p < 0,05$). Všetky vzťahy sú negatívne slabé alebo stredne silné. Výsledky interpretujeme, že v skupine, ktorá má partnerský vzťah sa vyskytujú vzťahy v zmysle: čím vyššia sociálna opora, tým väčšia istota a vyrovnanosť, spokojnosť a pozitívnejšie citové vzťahy v rodine. Hypotézu H3 prijímame. Zistili sme štatisticky významný pozitívny vzťah medzi sociálnou oporou a vzťahmi v rodine u adolescentov, ktorí sú v partnerskom vzťahu.

Komparácia osobnostných črt vzhľadom k pohlaviu

V tabuľke č.4 uvádzame výsledky testovania rozdielov v osobnostných črtách medzi mužmi a ženami. Výsledky Mann–Whitneyho U testov sú štatisticky významné v črtách C1, C2, C5 stabilita, istota, optimizmus, (sig. $< 0,05$) a C6 duševná a telesná kondícia (sig. $< 0,01$). V črte C1 majú vyššie skóre ženy, v ostatných črtách – C2, C5 a C6 dosiahli vyššie skóre muži. Tieto výsledky interpretujeme v zmysle: Adolescentky sú emocionálne labilnejšie ako adolescenti a adolescenti majú v porovnaní so ženami nižšiu mieru istoty, optimizmu a duševnej a telesnej kondície.

Tab. 4: Výsledky Mann–Whitneyho U testu pre rozdiely v osobnostných črtách medzi mužmi a ženami

Pohlavie		c1	c2	c3	c4	c5	c6	d1	d2	d3
Muži	Priemer	6,09	5,73	5,82	5,55	6,27	5,36	4,18	3,73	3,00
	N	33	33	33	33	33	33	33	33	33
	ŠO	1,47	1,74	2,20	1,86	2,13	1,90	2,07	1,38	1,68
Ženy	Priemer	6,75	4,82	5,22	5,05	5,15	4,24	3,91	3,31	3,53
	N	87	87	87	87	87	87	87	87	87
	ŠO	2,41	2,25	2,31	2,15	2,37	1,87	2,00	2,00	1,90
Mann–Whitney U		1098	1054,5	1212	1140	1015,5	895,5	1344	1137	1329
Sig.		0,045	0,023	0,185	0,079	0,013	0,001	0,585	0,075	0,521

legenda k tab.4: C1 stabilita–labilita, C2 istota–neistota, C3 vyrovnanosť–nevyrovnanosť, C4 spokojnosť–nespokojnosť, C5 optimizmus–pesimizmus, C6 duševná a telesná sviežosť–neurotické príznaky, D1 celkové vzťahy v rodine, D2 citové vzťahy v rodine, D3 konatívne vzťahy v rodine

Komparácia osobnostných črt vzhľadom k partnerskému vzťahu

V tabuľke 5 sú uvedené výsledky Mann–Whitneyho U testu pre porovnanie osobnostných črt medzi respondentmi, ktorí majú vzťah a tými, ktorí nemajú vzťah. V tabuľke vidieť, že významné rozdiely sú v črtách vyrovnanosť–nevyrovnanosť, a citové vzťahy v rodine (sig. <0,05). Vyššie skóre v črte vyrovnanosť majú respondenti, ktorí sú vo vzťahu, vyššie skóre v citových vzťahoch dosiahli respondenti, ktorí nie sú vo vzťahu. Vyššiu mieru emocionálnej nevyrovnanosti majú adolescenti vo vzťahu, negatívnejšie citové vzťahy v rodine majú adolescenti bez aktuálneho vzťahu.

Tab. 5: Výsledky Mann–Whitneyho U testu pre rozdiely v osobnostných črtách medzi respondentmi, ktorí majú vzťah a nemajú vzťah

Vzťah		c1	c2	c3	c4	c5	c6	d1	d2	d3
Mám	Priemer	6,89	5,43	5,84	5,24	5,76	4,68	3,81	3,14	3,29
	N	63	63	63	63	63	63	63	63	63
	ŠO	2,16	2,31	2,36	2,09	2,35	2,06	1,85	1,87	1,91
Nemám	Priemer	6,21	4,67	4,88	5,12	5,12	4,40	4,18	3,74	3,49
	N	57	57	57	57	57	57	57	57	57
	ŠO	2,23	1,91	2,11	2,07	2,32	1,79	2,19	1,80	1,79
Mann–Whitney U		1502	1488	1373	1794,5	1499,5	1670	1636,5	1389	1734,5
Sig.		0,119	0,102	0,025	0,996	0,116	0,504	0,397	0,030	0,742

legenda k tab. 5: C1 stabilita–labilita, C2 istota–neistota, C3 vyrovnanosť–nevyrovnanosť, C4 spokojnosť–nespokojnosť, C5 optimizmus–pesimizmus, C6 duševná a telesná sviežosť–neurotické príznaky, D1 celkové vzťahy v rodine, D2 citové vzťahy v rodine, D3 konatívne vzťahy v rodine

Tab. 6: Výsledky Mann–Whitneyho U testu pre rozdiely v sociálnej opore medzi mužmi a ženami a medzi respondentmi, ktorí majú a nemajú vzťah

Sociálna opora		Priemer	N	ŠO	Mann–Whitneyho test	
Vzťah	Mám	77,57	63	14,69	U	943,5
	Nemám	68,95	57	13,66	Z	–4,481
					Sig.	0,000
Pohlavie	Žena	65,82	33	16,67	U	810
	Muž	76,38	87	12,98	Z	–3,679
					Sig.	0,000

V tabuľke 6 sú uvedené výsledky Mann–Whitneyho U testu pre rozdiely v sociálnej opore medzi mužmi a ženami a medzi respondentmi, ktorí majú a ktorí nemajú vzťah. Ako môžeme vidieť, Sig. < 0,001 v oboch porovnaníach. Rozdiely medzi mužmi a ženami v sociálnej opore sú významné, pričom vyššie skóre v sociálnej opore dosahujú muži. Taktiež rozdiel medzi respondentmi, ktorí majú vzťah a tými, ktorí nemajú vzťah, je štatisticky významný a skóre v sociálnej opore je vyššie u tých, ktorí vzťah majú.

Hypotézu H4 zamietame. Percepcia sociálnej opory u adolescentiek nie je vyššia ako u adolescentov, práve naopak zistenia poukazujú na vyššiu mieru anticipovanej sociálnej opory u adolescentov.

Diskusia

Existencia súvislosti medzi sociálnou oporou a pozitívnymi emocionálnymi väzbami je opakovane potvrdzovaná vo výskumoch (Harineková, 2004; Matějček, 2002; Křivohlavý, 2003 apod.) I naše zistenia nám dovoľujú konštatovať význam sociálnej opory u adolescentov. Výsledky potvrdzujú význam sociálnej opory v súvislosti s pocitom istoty a citovými vzťahmi v rodine tak ako uvádzajú autori napr. (Arrive, 2004; Harineková, 2003, 2004; Matějček, 2002; Sobotková, 2007; Vágnerová, 2007; Grun, 2001 a ďalší).

Adolescenti, ktorí majú aktuálne partnerský vzťah pociťujú vyššiu mieru sociálnej opory v porovnaní s nezadanými adolescentmi. Môžeme usudzovať na význam sociálnej opory v spojitosti s láskou ako uvádzajú napr. Maslow (2000; Spezzano, 2009 apod.). V období adolescencie narastá význam emocionálnych vzťahov, ktoré uspokojujú potrebu stimulácie, potrebu orientácie a zmysluplného učenia, potrebu citovej istoty a bezpečia, naplnenia partnerského vzťahu spojeného so sexualitou. Spezzano (2009) v súvislosti s utváraním partnerských vzťahov zdôrazňuje, že partnerské vzťahy majú liečivú silu a tak je vo vzťahu potrebné dávať a prijímať istú mieru obdivu a lásky, aby bola saturovaná takto potreba výnimočnosti u oboch partnerov.

Sociálna podpora u jedincov v partnerskom vzťahu sa spája s vyššou mierou prežívania pocitu istoty, vyrovnanosti, spokojnosti a zároveň sa spája s pozitívnymi citovými vzťahmi rodiny. Vzťahy s rodičmi predstavujú podpornú úroveň, kým partnerský vzťah vytvára priestor pre novú líniu života adolescenta. Možno usudzovať, že túžba po emocionálnom kontakte je súčasťou harmonizácie osobnosti adolescentov čo zvyšuje mieru prežívania sociálnej pomoci. Bokhorst, Sumter a Westenberg (2009) uvádzajú, že, sociálna resp. emocionálna opora je dostupná v podobe súcitne a citlivo načúvajúcej osoby. Partnerský vzťah pôsobí ako stimulátor pocitu istoty, emocionálno–vôľovej stability. Kofman (2010) a Grenberg et. al. (2001) uvádzajú že v súčasnosti dochádza k rozvíjaniu pracovných aktivít, ktoré definujú osobnú a sociálnu identitu jedinca. V našom výskume túto skutočnosť vidíme v tom, že emocionálny partnerský vzťah je iba jedným z faktorov sociálnej opory. Nezistili sme významné vzťahy v súvislosti so sociálnou oporou u nezadaných adolescentov.

Pri skúmaní rodových rozdielov sme zistili významné vzťahy medzi sociálnou oporou a citovými, konatívnymi vzťahmi v rodine u mužov. U žien sme štatisticky významný vzťah nezaznamenali. Muži spájajú sociálnu oporu nielen s citovými vzťahmi ale i so samotnými činmi a skutkami rodičov. Pozitívne vzťahy v rodine, bez ohľadu na aktuálny partnerský vzťah, najmä citové vzťahy sú prediktorom percepcie sociálnej opory. Pozitívne vzťahy v rodine sa spájajú s pocitom istoty, vyrovnanosti a spokojnosti. Môžeme konštatovať, že percepcia sociálnej opory u mužov je výrazne viazaná na kvalitu rodinného prostredia nielen v emocionálnych prejavoch ale tiež v samotných činoch rodičov. Genderove rozdiely v skúmaní sociálnej opory v súvislosti s emocionálno–vôľovou aktivitou nám priniesol

zaujímavé zistenia v niektorých osobnostných črtách emocionálno vôľovej aktivity. U žien sme zistili vzťah medzi sociálnou oporou a emocionálnou labilitou. Na základe týchto zistení môžeme uvažovať o tom, že adolescentky hľadajú emocionálnu blízkosť v partnerovi, s ktorým môžu zdieľať svoje problémy. Zdieľanie osobných problémov tak môže harmonizovať osobnosť adolescentiek. Domnievame sa, že emocionálna saturácia v podobe partnerského vzťahu vytvára harmóniu a podporuje emocionálnu stabilitu adolescentiek. U mužov sme zistili významný vzťah v sociálnej opore vo vzťahu k neistote, pesimizmu, nespokojnosti. Percipovanie sociálnej opory je vyššie u mužov. V tejto súvislosti sa domnievame, že ženy sú náročnejšie na kvalitu pomoci, mieru sociálnej opory a preto ju posudzujú kritickejšie. Percepcia nižšej sociálnej opory môže tiež súvisieť s predchádzajúcimi sklamaniami, keďže ženy sú emocionálne labilnejšie.

Pri spracovaní dotazníkov sme zistili, že partnerský vzťah vo forme dlhodobejšieho vzťahu preferujú väčšinou ženy, z čoho možno usudzovať významnejšiu potrebu emocionálnej saturácie u adolescentiek. Osvojenie gender rolí sa v našej štúdií preukázalo u adolescentiek, ktoré majú vyššiu potrebu utvorenia dyády. Ako uvádzajú Polce–Lynch (2001) v adolescencii dochádza k rastúcemu tlaku na osvojovanie si genderových rolí.

Naše závery podporujú výskumné zistenia vo vzťahu medzi osobnostnou štruktúrou a interakciou, ktorá determinuje subjektívnu pohodu a spokojnosť (Blatný & Osecká, 1998; Costa & McCrae, 1980; Řehulková & Osecká, 1995). Preukázali sme významný vzťah spokojnosti a sociálnej opory.

Záver

Na záver uvádzame stručný prehľad najvýznamnejších zistení, ktoré sme získali na vybranej vzorke adolescentov.

- medzi mierou anticipácie sociálnej opory a pocitom istoty existuje významný vzťah, konkrétne vyššia miera vnímania sociálnej opory súvisí s pocitom istoty.
- medzi mierou anticipácie sociálnej opory a citovými vzťahmi v rodine existuje významný vzťah, konkrétne vyššia percepcia sociálnej opory súvisí s pozitívnym prežívaním emocionálnych vzťahov v rodine
- medzi mierou anticipácie sociálnej opory a citovými, konatívnymi vzťahmi u mužov, konkrétne významný vzťah medzi anticipovanou sociálnou oporou a citovými vzťahmi a postojmi k činom rodičov (konatívnymi vzťahmi) sme zistili iba u mužov
- medzi mierou anticipácie sociálnej opory a črtami emocionálno–vôľovej stability (pocit istoty, vyrovnanosť, spokojnosť, citové vzťahy) existuje významný vzťah v skupine adolescentov v partnerskom vzťahu
- zistili sme genderove rozdiely v jednotlivých črtách emocionálno–vôľovej aktivity, konkrétne adolescentky sú emocionálne labilnejšie a adolescenti majú vyššiu mieru neistoty, nižšiu mieru optimizmu a spokojnosti

- zistili sme rozdiely v jednotlivých črtách vo vzťahu k aktuálnosti partnerskej emocionálnej väzbe, partnerský vzťah je spojený s vyššou mierou nevyrovnanosti, adolescenti bez aktuálneho partnerského vzťahu majú menej pozitívny vzťah v rodine

V súvislosti s výsledkami považujeme za potrebné pripomenúť, že sme si vedomí limitov. Výskumná vzorka bola pomerne malá s nerovnomerným zastúpením mužov a žien, čo mohlo skresliť výsledky. Výsledky môžu byť ovplyvnené výberom vzorky, ktorú tvorili vysokoškoláci. Partnerský vzťah sa delí o svoju pozíciu s potrebou profesionálnej úspešnosti.

Ďalším cieľom bolo preskúmanie rodových rozdielov v osobnostných črtách emocionálno-vôľovej aktivity (stabilita–labilita, istota–neistota, vyrovnanosť–nevyrovnanosť, spokojnosť – nespokojnosť, optimizmus–pesimizmus, duševná a telesná sviežosť–neurotické príznaky). Výsledky zisťovania rodových rozdielov sú len orientačné pretože vzorka je disproporčná. Tieto výsledky však môžeme považovať za predvýskum a v budúcnosti sa sústredíme na konkrétne oblasti vnímania sociálnej opory v primárnej rodine a v partnerskom emocionálnom vzťahu s dôrazom na vyváženosť a počet respondentov vo výskume. Našou ambíciou v súvislosti s obdobím adolescencie je preskúmať kvalitu osobnostných vlastností, ktoré môžu byť facilitátorom utvorenia partnerského vzťahu.

Literatura

- Arrive, J. V. (2004). *Umení prožívat emoce*. Praha: Portál.
- Bokhorst, C. L., Sumter, S. R., & Westenberg, P. M. (2009). Social Support from Parents, Friends, Classmates, and Teachers in Children and Adolescents Aged 9 to 18 Years: Who Is Perceived as Most Supportive. *Social Development* [online]. 19 (2), 417–426. Získané z <http://www.ebsco.com>.
- Blatný, M., & Osecká, L. (1998). Zdroje sebahodnocení a životní spokojenosti: osobnost a strategie zvládnání. *Československá psychologie*, 42 (5), 385–394.
- Costa, P. T., & McCrae R. R. (1980): Influence of extraversion and neuroticism on subjective well-being: happy and unhappy people. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38 (2), 672–678.
- Filadelfiová, J. (2001). *Rodina 90 tych rokov na Slovensku.: Kráľová, E. Rodina v spoločenských premenách Slovenska*. Prešov: Prešovská univerzita.
- Geuzaine, C., Debry, M., & Liesens, V. (2000). Separation from parents in late adolescence: The same for boys and girls. *Journal of Youth and Adolescence*, 29, 79–92.
- Greenberg, M. T., Domitrovich, C., & Bumbarger, B. (2001). The prevention of mental disorders in school aged Children: Current State of the Field. *Prevention and treatment*, 4, (1), 30.
- Grun, A. (2011). *Co žíví lásku. Vzťahy a spiritualita*. Praha: Portál.
- Harineková, M. (2003). *Psychologické zretele ohrozenia rodiny: Kresťanstvo a psychológia*. Trnava: Spolok Sv. Vojtecha.
- Harineková, M. (2004). *Psychologické teórie rodiny: Sociálna práca s rodinou I*. Trnava: FZa SP TU.
- Hewstone, M., & Stroebe, W. (2006). *Sociální psychologie*. Praha: Portál.
- Hill, J. P., & Holmbeck, G. N. (1986). Attachment and Autonomy during Adolescence. *Annals of Child Development*, 3, 145–189. Získané z http://openlibrary.org/books/OL9464308M/Annals_of_Child_Development.

- Koženy, J., & Tišanská, L. (2003). Dotazník sociální opory MOS. Vnútorná štruktúra nástroja. *Československá psychologie*, 47 (2), 135–143.
- Kebza, V., & Šolcová, I. (2003). Well-being jako psychologický a zároveň mezioborově založený pojem. *Československá psychologie*, 47 (4), 333–345.
- Křivohlavý, J. (2009). *Psychologie zdraví*. Praha: Portál.
- Křivohlavý, J. (2010). *Mat' pre čo žiť*. Bratislava: Karmelitánske nakladateľstvo.
- Kondáš, O. a kol. (2002). *State z klinickej psychologie*: UCM: Trnava.
- Kofman, F. (2010). *Vedomý business. Integrita, úspech a šťastie*. Praha: Portál.
- Kraus, B., Poláčková, V. a kol. (2001). *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido.
- Langmejer, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada.
- Matějček, Z. (2002). *Co kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál.
- Matějček, Z., & Dytrych, Z. (2002). *Krizové situace v rodině očima dětí*. Praha: Grada.
- Maslow, A. H. (2000). *Ku psychologii bytia*. Modra: Persona.
- Migliorini, B. (1987). *Osobnostný dotazník T–206*. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy.
- Medved'ová, E., & Tordaji–Zima, T. (2005). Vplyv kultúry na stratégie zvládania v kontexte premenných rodiny v ranej adolescencii. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 40 (4), 291–308.
- Medved'ová, E. (2004). Zdroje stresu a jeho zvládania deťmi a adolescentmi. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 39 (2), 108–120.
- Polce–Lynch, M., Myers, B., Kliwer, W., & Kilmartin, C. (2001). Adolescent self-esteem and gender: Exploring relations to sexual harassment, body image, media influence, and emotional expression. *Journal of Youth and Adolescence*, 30.
- Řehulková, O. a kol. (1995). Adolescent' s coping styles: A relation to the temperament. *Studia Psychologica*, 37 (3), 159–160.
- Rybářová, K., & Konrádová, E. (2013). Vzťahová väzba adolescentov v kontexte reziliencie. *Psychiatria–Psychoterapia–Psychosomatika*, 20 (1), 16–20.
- Richmond, M. K., & Stocker, C. M. (2007). Changes in Childrens Appraisals of Marital Discord from Childhood Through Adolescence. *Journal of Family Psychology*, 21 (3), 416–425.
- Sobotková, I. (2007). *Psychologie rodiny*. Praha: Portál.
- Spezzano, C. (2009). *Milovat z celého srdce*. Praha: Eminent.
- Šolcová, I., & Kebza, V. (1999). Sociální opora jako významný protektivní faktor. *Československá psychologie*, 43 (1), 19–48.
- Uhláriková, J. (2010). Analýza životnej spokojnosti adolescentov v kontexte rodiny a rodinného prostredia. *E–psychologie*, 4 (4), 10–18. Získané z <http://e-psycholog.eu/pdf/uhlarikova.pdf>.
- Vágnerová, M. (2010). *Psychologie osobnosti*. Praha: Karolinum.
- Vágnerová, M. (2000). *Vývojová psychologie detství dospělost, stáří*. Praha: Portál.